

Handläggare
Theresa Olsson
Telefon: 08-508 362 21

Till
Kommunstyrelsen

Stärkt stöd till anhöriga. Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga (SOU 2024:60)

Svar på remiss från kommunstyrelsen, KS 2024/1084

Sammanfattning

Kommunstyrelsen har skickat remissen ”Stärkt stöd till anhöriga. Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga” till äldrenämnden att besvara. Förvaltningens synpunkter lämnas utifrån äldrenämndens uppdrag och ansvarsområde. På grund av kort svarstid lämnas svaret i form av kontorsyttrande.

Regeringen tillsatte år 2023 en särskild utredare med uppdrag att analysera och lämna effektiva förslag som säkerställer ett ändamålsenligt och individanpassat stöd till anhöriga. Förslag som lämnas i utredningen avser:

- Anhörigkontakt för anhöriga med ett särskilt behov av stöd.
- Förtydligande av det direkta stödet till anhöriga i socialtjänstlagen.
- Stödet till barn som anhöriga förtydligas inom både socialtjänsten och hälso- och sjukvården.
- Ökad kunskap om barn som anhöriga samt att barn som anhöriga inkluderas i den nationella anhörigstrategin.
- Utökat stöd till stödlinjer för anhöriga.
- Införande av en informationsportal för anhöriga.

Förvaltningen är positiv till utredningens förslag som tydliggör socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens ansvar för barn och vuxna som är anhöriga. Förvaltningen ser att utredningens förslag kan bidra till att stärka stödet till anhöriga.

Bakgrund

Kommunstyrelsen har skickat remissen ”Stärkt stöd till anhöriga. Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga” till äldrenämnden att besvara.

Yttrandet ska vara kommunstyrelsen tillhanda senast den 12 november 2024. På grund av den korta svarstiden blir svaret ett kontorsutlåtande som anmäls för kännedom till äldrenämnden den 26 november 2024.

Övriga remissinstanser är stadsledningskontoret, socialnämnden, Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd, Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd samt Kungsholmens stadsdelsnämnd.

Ärendet

Regeringen tillsatte år 2023 en särskild utredare med uppdrag att analysera och lämna effektiva förslag som säkerställer ett ändamålsenligt och individanpassat stöd till anhöriga till personer som är långvarigt sjuka, till anhöriga till personer som är kortvarigt allvarligt sjuka och till anhöriga som barn.

Nedan anges i korthet utredningens förslag. Samtliga lagförslag föreslås träda i kraft 1 januari 2026.

- Socialnämnden ska erbjuda en anhörigkontakt för anhöriga med ett särskilt behov av stöd. Anhörigkontakten ska tillgodose den anhöriges behov av individanpassad information och vägledning samt individanpassat stöd med att planera.

Utredningen bedömer att det finns behov av ett mer individriktat stöd till vissa anhöriga och föreslår därför att en anhörigkontakt ska erbjudas av socialnämnden. I utredningen framförs att liknande stöd idag kan ges av exempelvis anhörigkonsulent eller anhörig-samordnare men att det råder otydlighet och stor variation mellan kommuner om vad som ingår i uppdraget. Utredningen definierar inte vilka anhöriga som ska kunna få hjälp av anhörigkontakt men det framförs att den anhöriges individuella förutsättningar och egna uppfattning av behovet ska ges stor betydelse. Anhörigkontakten ska inte överta uppgifter som åligger andra funktioner, den ska inte heller fungera som ombud till den anhörige eller ansvara för att samordna insatser. I utredningen föreslås att anhörigkontakt ska kunna erbjudas utan föregående behovsprövning för att främja tillgängligheten samt så föreslås att kommunerna själva ska kunna utforma hur de vill organisera anhörigkontakten.

Utredningen ger inte något förslag om liknande stödfunktion inom hälso- och sjukvården utan föreslår istället att hälso- och sjukvården ska utveckla riktlinjer, rutiner och arbetssätt för att i ökad utsträckning uppmärksamma, informera och involvera anhöriga.

Utredningen föreslår att Myndigheten för vård- och omsorgsanalys får uppdrag om att ta fram kunskapsunderlag som analyserar och utvärderar brukares och anhörigas delaktighet och medverkan i den strategiska planeringen av kommunal vård och omsorg.

- Förtydligande av det direkta stödet till anhöriga i socialtjänstlagen.

Utredningen bedömer att det direkta stödet till anhöriga inte är tillräckligt tydligt formulerat i nuvarande lagtext. Utredningen föreslår att socialtjänstens nuvarande bestämmelse om stöd till anhöriga förtydligas med tillägg om att socialnämnden ska erbjuda information, vägledning och annat stöd. I utredningen framgår att annat stöd exempelvis kan handla om individuella stödsamtal och deltagande i gruppverksamheter men även indirekt stöd så som avlösning, korttidsboende eller dagverksamhet.

- Stödet till barn som anhöriga förtydligas både avseende socialtjänsten och hälso- och sjukvården.

Utredningen lyfter fram att kommunerna har ett långtgående ansvar för att barn och unga växer upp under trygga förhållanden. Barn som anhöriga är en riskgrupp för ohälsa, skadligt bruk eller beroende och andra svårigheter. Därför är stödet till barn en viktig del i det förebyggande arbetet. I nuvarande bestämmelse i 5 kap. 10 § SoL framgår inte uttryckligen att barn omfattas. Utredningen föreslår en ny bestämmelse i socialtjänstlagen för att förtydliga att socialnämnden ansvarar för att barn som är anhörig får det stöd och den hjälp som barnet behöver. Utgångspunkt för stödet är det enskilda barnets behov och om barnet påverkas negativt av anhörigskapet, inte på vilket sätt barnet är anhörig.

Utredningen föreslår även att stödet till barn som anhöriga förtydligas i hälso- och sjukvårdslagen så att det framgår att vårdgivare ska vara skyldiga att erbjuda barn som är anhöriga information, råd och stöd. Skyldigheten ska även omfatta syskon. Kravet på att barnet ska bo varaktigt hos den vuxne tas bort.

- Ökad kunskap om barn som anhöriga samt att barn inkluderas i den nationella anhörigstrategin.

Utredningen ser behov av att stärka kunskapen om barn som anhöriga och lämnar flera förslag om det. Socialstyrelsen föreslås få i uppdrag att ta fram stödmaterial för hur handläggare inom socialtjänsten som möter vuxna kan uppmärksamma och stödja barn. Socialstyrelsen föreslås även ta fram stödmaterial för hälso- och sjukvårdens medarbetare. Myndigheten för vård- och omsorgsanalys föreslås få i uppdrag att följa upp och analysera implementering av befintlig hälso- och sjukvårdslagstiftning om barn som anhöriga. Därtill föreslås Nationellt kompetenscentrum anhöriga få uppdrag om att sprida kunskap om barn som anhöriga till personal inom elevhälsan och skolan.

Utredningen föreslår även att barn inkluderas i den nationella anhörigstrategin, alternativt att det tas fram en särskild nationell strategi som omfattar barn som anhöriga.

- Utökad stöd till stödlinjer för anhöriga.

I utredningen framkommer att anhöriga är en heterogen grupp och att det finns behov av målgruppsanpassad information och stöd. Det finns idag en stor mängd stödlinjer för olika målgrupper och utredningen bedömer att det är mer ändamålsenligt att stödja befintliga stödlinjer än att inrätta en nationell anhöriglinje.

- En informationsportal för anhöriga bör inrättas.

Anhöriga kan ha en stor bredd av frågor som de söker svar på hos kommun, region, myndigheter och organisationer. Det kan vara svårt för anhöriga att få en överblick och hitta rätt bland all information varpå det finns behov av att samla och presentera relevant information på ett lättöverskådligt sätt. Utredningen föreslår därför att en nationell informationsportal inrättas där anhöriga kan få information och vägledning på ett lättillgängligt sätt.

- Ekonomiska konsekvenser

I utredningen beräknas förslagen till lagändringar (avser anhörigkontakt) medföra ökade kostnader för kommuner med sammanlagt 250 000 000 kronor per år. Utredningen ser att finansiering bör utgå från den kommunala finansieringsprincipen som innebär att nya obligatoriska uppgifter från staten inte får införas utan medföljande finansiering till kommuner och regioner. I utredningen framgår att förslagen beräknas ge samhällsekonomiska besparingar genom bland annat minskade kostnader för fysisk och psykisk sjukdom hos anhöriga och ökat deltagande i arbetslivet.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom avdelningen för stadsövergripande äldreomsorgsfrågor. Yttrandet ska vara kommunstyrelsen tillhanda senast den 12 november 2024. På grund av den korta svarstiden blir svaret ett kontorsutlåtande som anmäls för kännedom till äldrenämnden den 26 november 2024.

Jämställdhetsanalys

Anhöriga kan vara kvinnor och män, flickor och pojkar. Studier visar att kvinnor och män ger ungefär lika mycket stöd till närstående men att det finns skillnader i vilken typ av stöd de ger. Kvinnor ger oftare stöd och hjälp med hushållsarbete, personlig omvårdnad och medicinsk hjälp medan män ger mer ekonomiskt och praktiskt stöd. Forskning visar att bland de som ger stöd till en närstående så påverkas kvinnors hälsa och ekonomi mer negativt

jämfört med männens. Flera av förslagen i utredningen skulle kunna stärka stödet till kvinnor som påverkas negativt av sitt anhörigskap.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Förvaltningens synpunkter lämnas utifrån äldrenämndens uppdrag och ansvarsområde. Förvaltningen är positiv till utredningens förslag som tydliggör socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens ansvar för barn och vuxna som är anhöriga. Förvaltningen ser att förslagen kan bidra till att stärka stödet till anhöriga.

Anhöriga står för en stor del av den omsorg och stöd som ges. Många anhöriga vårdar eller hjälper en äldre person, ofta är det vuxna barn, maka/make eller partner men det kan även vara en vän eller annan släktrrelation. Att hjälpa en närstående kan upplevas som viktigt men det kan även innebära stora påfrestningar. Anhöriga kan därför behöva stöd för egen del. Stockholms stad har ett utarbetat stöd till anhöriga och äldrenämnden samverkar med socialnämnden och stadsdelsnämnderna i arbetet som utgår från stadens program för stöd till anhöriga.

Förvaltningen är positiv till utredningens förslag om anhörigkontakt och ser att det är i enlighet med förslag till ny socialtjänst med fokus på förebyggande och lättillgängliga insatser. Stadens anhörigkonsulenter är en viktig funktion som tillgodoser en del av det stödet idag och förvaltningen ser att det är ett viktigt stöd som behöver kunna erbjudas till anhöriga som har behov av det. Förvaltningen är även positiv till tydliggörandet av det direkta stödet till anhöriga i socialtjänstlagen och ser att alla medarbetare som möter anhöriga behöver ha ett anhörigperspektiv för att möta upp behov av information och uppmärksamma anhörigas behov av stöd.

Det är positivt att utredningen lämnar förslag som tydliggör socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens ansvar för barn som anhöriga. Även förslagen om att inkludera barn i den nationella anhörigstrategin, ökad kunskap om barn som anhöriga och uppföljning är positivt. Stockholms stad ser att barn som anhöriga är en viktig grupp att synliggöra och har inkluderat barn i sitt stöd till anhöriga. Förvaltningen anser att det hade varit bra om hälso- och sjukvårdens ansvar att stödja även vuxna som är anhöriga tydliggjordes och gärna stärktes.

Förvaltningen är positiv till utredningens förslag om ökat stöd till stödlinjer för anhöriga samt införandet av en nationell informationsportal. Stödlinjer är ett viktigt stöd för anhöriga som behöver fortgå och utvecklas samtidigt som en nationell informationsportal är viktig för att hjälpa anhöriga att orientera sig om vilken hjälp som finns hos kommun, region och myndigheter i allmänhet.

Förvaltningen ser att det är viktigt att informationen är anpassad så att alla har möjlighet att ta del av den.

Patric Rylander
Äldredirektör
Äldreförvaltningen

Jonna Hermansson
Avdelningschef
Äldreförvaltningen

Bilagor

Stärkt stöd till anhöriga. Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga (SOU 2024:60).